

بررسی فقهی و قانونی خسارت افت ارزش خودرو در قرارداد بیمه بدنه اتومبیل

پدیدآورنده (ها) : حنیفه زاده، لطیف چهره نژاد، صغری

مدیریت :: نشریه پژوهش های بیمه ای :: پاییز و زمستان ۱۳۹۵ - شماره ۲

صفحات : از ۲۹ تا ۶۰

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1428945>

دانلود شده توسط : محمدامین شفیعی

تاریخ دانلود : ۱۴۰۰/۱۲/۲۳

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

- بررسی مقایسه ای ارزش در معرض خطر با استفاده از روش شبیه سازی مونت کارلوی تعدیل نشده و تعدیل شده - مورد مطالعه: مطالبات بیمه بدنه اتومبیل یک شرکت بیمه -
- بررسی وجود انتخاب مساعد در بیمه ی بدنه ی اتومبیل و اثر آن بر تعیین حق بیمه در صنعت بیمه ی کشور ایران
- بررسی شرایط عمومی بیمه بدنه اتومبیل در ایران و سایر کشورها
- کاربرد داده‌کاوی با استفاده از الگوریتم‌های یادگیری ماشین برای بررسی تاثیر ویژگی‌های خودرو در پیش‌بینی ریسک خسارت مالی در رشته بیمه شخص ثالث
- بررسی نتایج راننده محور شدن بیمه خودرو در گفت‌وگو با مدیر بیمه اتومبیل بیمه ایران؛ بیمه گذار قانون‌مدار، نتیجه رعایت قواعد رانندگی را احساس می‌کند و تشویق می‌شود
- بررسی مبانی فقهی و حقوقی امکان مطالبه خسارت مازادبردی در قانون بیمه اجباری
- بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای بیمه بدنه خودرو مطالعه موردی بیمه پاسارگاد در شهر شیراز
- کیفیت سیستم پرداخت خسارت در شرکت بیمه ملت از دیدگاه مشتری مداری و ارائه راهکارهایی برای بهبود آن (در رشته بیمه اتومبیل)
- مقایسه کیفیت خدمات ارائه شده به مشتریان در واحدهای پرداخت خسارت بیمه اتومبیل (مورد مطالعه: دو شرکت بیمه دولتی)
- بررسی اثر تبلیغات بازاریابی و ترفیع قیمت بر ارزش ویژه برند در شرکت بیمه ایران

بررسی فقهی و قانونی خسارت افت ارزش خودرو در قرارداد بیمه بدنه اتومبیل

دکتر لطیف حنیفه زاده*
صغری چهره نژاد**

چکیده

هدف اصلی این تحقیق بررسی فقهی و حقوقی قرارداد بیمه بدنه و مطابقت آن با موازین شرعی و شرایط قراردادهای معین در قانون مدنی و بررسی اختلافات بین بیمه‌گذاران و شرکت‌های بیمه در خصوص خسارت افت ارزش خودرو است. در این تحقیق با بررسی نظریه‌های موجود به بیان ماهیت، ارکان، اوصاف و ویژگی‌های قرارداد بیمه بدنه خودرو پرداخته شده و سعی می‌شود می‌شود بیمه بدنه از منظر حقوقی بررسی شده و تعادلی بین قواعد حقوقی و فقهی ایجاد شود. در خصوص ماهیت قرارداد بیمه بدنه اتومبیل تا به حال تحقیق جامعی صورت نگرفته است. وجود اختلافات بین بیمه‌گذار و بیمه‌گر، مغایرت‌های بین آیین‌نامه‌ها و شرایط عمومی بیمه بدنه مصوب شورای عالی بیمه با قانون بیمه، حل دعاوی و مشکلات بین بیمه‌گران و بیمه‌گذاران در اولویت این تحقیق جای گرفته است. روش تحقیق به صورت توصیفی، تحلیلی است. براساس اهداف و سؤالات تحقیق فرضیه‌ها مطرح شد که پس از بررسی‌های لازم و تجزیه و تحلیل فرضیه‌ها و اطلاعات و داده‌های تحقیق مشخص شد که قرارداد بیمه بدنه رضایی بوده و با موازین شرعی و عقود معینه مطابقت داشته و خسارت افت ارزش

---

*استادیار، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل hanifezadeh@gmail.com

**دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل (نویسنده مسئول) chehrenejhad@gmail.com

۳۰ دوفصلنامه پژوهش‌های بیمه‌ای، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۵

خودرو قابل پرداخت است و همچنین مشخص شد آیین‌نامه شماره ۵۳ شرایط عمومی بیمه بدنه برخلاف ماده ۱۹ و ۱۹۱ قانون بیمه مصوب ۱۳۱۶ وضع شده است. با توجه به نتایج تحقیق پیشنهادهایی در راستای اصلاح قوانین و مقررات و مدنظر قرار دادن آن توسط متولیان امور بیمه، سیاست‌گذاران و قانون‌گذاران ارائه شد.

کلمات کلیدی: افت ارزش خودرو، آیین‌نامه اجرائی، قرارداد رضایی، بیمه بدنه، قاعده فقهی لا ضرر

طبقه بندی JEL: K220 و G33

مقدمه

با توجه به اینکه رشته حقوق یکی از رشته‌های علوم انسانی است که هدف آن جستجوی قواعدی است که بر روابط اشخاص از این جهت که عضو جامعه می‌باشند بنا نهاده شده است و اجتماع انسان‌ها را تنها به منظور کشف قواعدی که نظم جمع را تأمین می‌کند مورد مطالعه قرار می‌دهد. پس بدین منظور که هرگونه تنش را در جامعه کاهش دهد یا از بین ببرد، قانونی را وضع کرده و به اجرا در می‌آورد در نتیجه با رفع هرگونه تنش موجب شکوفایی فرهنگی، اجتماعی جامعه می‌شود در این مقاله به بررسی ماهیت حقوقی و فقهی بیمه بدنه پرداخته شده و به مطابقت قرارداد بیمه بدنه خودرو با موازین شرعی و شرایط قراردادهای معین در قانون مدنی پرداخته شده است. با توجه به اینکه بیمه بدنه اتومبیل یکی از پر فروش‌ترین بیمه‌نامه شرکت‌های بیمه است و از جمله بیمه‌های مهم اموال و بیمه‌های بازرگانی است و ماهیت حقوقی و فقهی آن بررسی نشده است، علت اصلی بررسی آن در این پژوهش می‌باشد.

بیمه بدنه اتومبیل، خسارت وارده به اتومبیل بر اثر حوادث یا تصادف، آتش‌سوزی و دزدی و سایر خطرات طبق مفاد قرارداد بیمه بدنه اتومبیل را جبران می‌کند که این امر موجب بروز اختلافات و تفاسیر متفاوت از مسائل فنی صدور و خسارت قرارداد بدنه و ماهیت حقوقی و فقهی آن می‌شود. در این تحقیق سعی می‌شود بیمه بدنه از منظر حقوقی بررسی شده و تعادلی بین قواعد حقوقی و مدنی و فقهی ایجاد شود زیرا اساس قوانین ما شرع و فقه بوده و قراردادهایی مثل قرارداد عقد بیمه که هرچند در زمان پیامبر وجود نداشته است و در شرع به‌طور صریح به آن اشاره‌ای نشده است، این بررسی‌ها این امکان را به ما می‌دهد تا بتوان قراردادهای بیمه را با شرایط عقود معین ذکر شده در قوانین مدنی مطابقت داد. از اهداف دیگر این مقاله این است که بتواند اختلافاتی که بین بیمه‌گر و بیمه‌گذار در جامعه به وجود می‌آید را حل کرده و یا به حداقل کاهش داده و موجبات توسعه و شکوفایی اجتماعی و فرهنگی جامعه را فراهم سازد.

یکی از اختلافات بیمه‌گذاران و شرکت‌های بیمه خسارت افت ارزش خودرو است. بر طبق ماده ۱ و ۱۹ قانون بیمه تعهد بیمه‌گر به جبران خسارت وارده به مورد بیمه و

برگرداندن آن به وضعیت قبل از حادثه است. شرکت‌های بیمه که سالیان مدیدی بدون توجه به این ماده قانونی که قانون خاص است و ناظر اجرای قراردادهای بیمه و مرجع رسمی حل و فصل اختلاف بین بیمه‌گزار و بیمه‌گر است از پرداخت خسارت افت ارزش خودرو طفره می‌رفتند که با گنجاندن یک شرط در آیین‌نامه شماره ۵۳ شرایط عمومی بیمه بدنه خودرو پوشش قانونی به این عمل شرکت‌های بیمه داده شد. ولی اگرچه به‌طور صریح به عدم تعهد شرکت‌های بیمه در بروز حادثه و کاهش ارزش خودرو اشاره شده و به‌مثابه یک شرط ضمن عقد در قرارداد بیمه خودرو آورده می‌شود ولی از لحاظ حقوقی مغایرتی بین مواد قانونی و آیین‌نامه به‌وجود آورده است. بر طبق ماده یک قانون بیمه صراحتاً به جبران کلیه خسارت‌ها اشاره شده ولی در ماده پنج آیین‌نامه شماره ۵۳ این صراحت و الزام ماده قانونی نادیده گرفته شده است که نیازمند بازنگری و اصلاح می‌باشد. چراکه آیین‌نامه اجرایی نمی‌تواند مغایر ماده قانونی باشد.

هرچند در سال‌های اخیر تغییراتی در نحوه برخورد شرکت‌های بیمه در خصوص پرداخت خسارت بیمه‌نامه بدنه اتومبیل صورت گرفته است، بدین ترتیب که در صورتی که پرداخت حق بیمه به‌صورت اقساطی باشد زمانی که یک یا چند قسط آن را بیمه‌گذار پرداخت نکرده باشد خسارت طبق قاعده نسبی داده می‌شود؛ یعنی اینکه بیمه‌گذار تا هر اندازه که اقساط حق بیمه را پرداخت کرده در صورت وقوع خسارت به نسبت حق بیمه پرداختی خسارت دریافت خواهد کرد. اما همچنان در این مورد خلأ قانونی دیده می‌شود و نیاز به وضع قانون و تدوین قاعده کلی در این مورد احساس می‌شود. با توجه به اهداف تحقیق و مبانی نظری تحقیق و بررسی‌های میدانی و مطالعه نظرات فقها و صاحب‌نظران و قوانین و نظریه‌های فقهی تحقیق حاضر در صدد جواب دادن به سؤالات " ۱- آیا قرارداد بیمه اتومبیل عقد رضایی است؟ ۲- عقد بیمه در زمره کدام یک از قراردادهای معین در قانون مدنی قرار می‌گیرد؟ ۳- موارد عدم هماهنگی قانون بیمه و آیین‌نامه و شرایط عمومی مصوب شورای عالی بیمه در زمینهٔ زمینۀ بیمه اتومبیل، با شرایط قرارداد معین ذکر شده در قانون مدنی، در چیست؟

با بررسی‌های میدانی و کتابخانه‌ای انجام شده در رابطه با قرارداد بیمه بدنه اتومبیل و براساس اهداف تحقیق و سؤالات مطرح شده در پژوهش، فرضیه‌های تحقیق مطرح و

۳۳ بررسی فقهی و قانونی خسارت افت ارزش... ۳۳

مورد بررسی و آزمون قرار می‌گیرد. تحقیق حاضر به صورت توصیفی - تحلیلی بوده و با بررسی و مطالعه تطبیقی و مطابقت مفاد آیین‌نامه شماره ۵۳ شرایط عمومی بیمه بدنه با قانون بیمه و همچنین شرایط قراردادهای معین شده در قانون مدنی و با موازین شرعی و مسائل فقهی به تجزیه، تحلیل و با اثبات فرضیه تحقیق ادامه خواهد یافت. تحقیق حاضر در چهار بخش ادبیات تحقیق، مبانی نظری و بررسی فقهی و حقوقی، روش‌شناسی تحقیق و بررسی و آزمون فرضیه تحقیق و نتیجه و پیشنهادها ادامه خواهد یافت.

۱- ادبیات تحقیق

۱-۱- بیان مسئله

با توجه به اینکه رشته حقوق یکی از رشته‌های علوم انسانی است که هدف آن جستجوی قواعدی است که بر روابط اشخاص، از این جهت که عضو جامعه می‌باشند بنا نهاده شده است. اجتماع انسان‌ها را تنها به منظور کشف قواعدی که نظم جمع را تأمین می‌کند مورد مطالعه قرار می‌دهد. علم حقوق باید توانایی رفع و کاهش هرگونه تنش در جامعه را داشته باشد. بتواند با وضع و اجرای قوانین مورد نیاز جامعه صلح و آرامش را به جامعه آورده، در نتیجه با رفع هرگونه تنش موجب شکوفایی فرهنگی، اجتماعی جامعه شود. در این تحقیق به بررسی ماهیت حقوقی و فقهی بیمه بدنه پرداخته شده است. همچنین به مطابقت قرارداد بیمه بدنه خودرو با موازین شرعی و شرایط قراردادهای معین در قانون مدنی پرداخته شده است.

این تحقیق با بررسی نظریه‌های موجود به بیان ماهیت، ارکان، اوصاف و ویژگی‌های قرارداد بیمه بدنه خودرو می‌پردازد. قرارداد بیمه قراردادی است که بیمه‌گر در آن با دریافت حق بیمه‌ای کم و ناچیز با استفاده از سازوکار پیشرفته تعاون به توزیع ریسک و خطر بین بیمه‌گذاران اقدام می‌کند. بیمه‌گر ضمن جبران خسارت و پرداخت آن به زیان دیدگان، سودی را نصیب خود می‌کند. بیمه چون یک عقد است پس از لحاظ حقوقی باید آن را در زمره عقود معین غیر از عقود ذکر شده در قانون مدنی قرار داد.

با توجه به اینکه درصد بیشتری از پرونده‌های مطروحه در محاکم قضایی را پرونده‌های بیمه بدنه اتومبیل تشکیل می‌دهد. همچنین وجود مسائلی مانند خسارت افت ارزش

خودرو وعدم پرداخت خسارت از طرف بیمه‌گران به علت تأخیر در پرداخت حق بیمه و اقساط از طرف بیمه‌گذاران یکی از بحث‌برانگیزترین مسائل مطرح‌شده بین صاحب‌نظران و متخصصین علم حقوق است. لذا تلاش در جهت رفع اختلاف‌نظر بین علما و متخصصین، رفع مغایرت‌های قانونی، فقهی و حقوقی بیشتر در این تحقیق مدنظر بوده که به آن‌ها پرداخته شده است. علاوه بر موارد ذکرشده و نظر به فراگیر بودن بیمه بدنه اتومبیل، استفاده اکثر خانواده‌ها از این نوع خدمت شرکت‌های بیمه و بررسی مسائل و مشکلات آن علل اصلی انجام این تحقیق است.

با توجه به اینکه قانون مدنی ایران برگرفته از فقه امامیه بوده، این تحقیق از حیث و جنبه‌های فقهی قرارداد بیمه بدنه را موردبررسی قرارمی‌دهد. رفع مغایرت‌ها، اصلاح قانون و آیین‌نامه‌های مربوط به بیمه بدنه خودرو، حل دعاوی و مشکلات بین بیمه‌گران و بیمه‌گذاران در اولویت این تحقیق جای گرفته است. در این تحقیق قانون بیمه، آیین‌نامه و شرایط عمومی مصوب شورای عالی بیمه در زمینه بیمه بدنه اتومبیل موردبررسی دقیق و موشکافانه قرار خواهد گرفت، تا مشخص شود این قانون و مقررات وضع‌شده به چه اندازه با یکدیگر هماهنگی داشته است. آیا قرارداد بیمه بدنه با شرایط قرارداد معین ذکرشده در قانون مدنی هماهنگی دارد؟ قانون بیمه و شرایط عمومی بیمه بدنه خودرو تا چه اندازه توانسته است منافع بیمه‌گر و بیمه‌گذار را تأمین نماید؟ آیا این قانون و مقررات توانسته از تضاد منافع بین بیمه‌گر و بیمه‌گذار بکاهد و دعاوی قضایی را به حداقل برساند؟ در صورت وجود دعاوی بین بیمه‌گر و بیمه‌گذار در چه زمینه‌هایی قانون و مقررات بیمه می‌تواند مؤثر باشد، راهکارها و پیشنهادهایی که بتواند این مشکلات و دعاوی را از بین ببرد کدام‌اند؟ و چه تغییراتی باید در قانون و آیین‌نامه‌های بیمه صورت گیرد؟

در خصوص ماهیت قرارداد بیمه بدنه اتومبیل تابه‌حال تحقیق جامعی صورت نگرفته است. وجود اختلافات بین بیمه‌گذار و بیمه‌گر، مغایرت‌های بین آیین‌نامه‌ها و شرایط عمومی بیمه بدنه مصوب شورای عالی بیمه با قانون بیمه، حل دعاوی و مشکلات بین بیمه‌گران و بیمه‌گذاران در اولویت این تحقیق جای گرفته است. همچنین این پژوهش در نظر دارد در راستای توسعه بیمه و بهتر شدن قوانین و مقررات و آیین‌نامه‌های بیمه گام بردارد. با توجه به اهداف تحقیق سؤالات اصلی تحقیق به‌صورت

۳۵ بررسی فقهی و قانونی خسارت افت ارزش... ۳۵

"آیا قرارداد بیمه بدنه اتومبیل با موازین شرعی و عقود معینه انطباق دارد؟" آیا عدم پرداخت خسارت افت ارزش خودرو توسط شرکت‌های بیمه مطابق با موازین شرعی و قانونی است " و "آیا شرایط عمومی بیمه بدنه اتومبیل برخلاف ماده‌های قانون بیمه مصوب ۱۳۱۶ که توسط قانون‌گذار وضع شده است است؟ مطرح می‌شود که پس از بررسی و تجزیه و تحلیل به آن‌ها پاسخ داده خواهد شد.

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

هدف اصلی این پژوهش بررسی فقهی، حقوقی و مغایرت‌های شرایط عمومی بیمه بدنه اتومبیل مصوب شورای عالی بیمه با قانون بیمه مصوب سال ۱۳۱۶ و رفع اختلاف بین بیمه‌گذار و بیمه‌گر در خصوص افت ارزش خودرو است. هدف از این تحقیق این است که حقوق خصوصی که حامی تضمین روابط بین انسان‌ها و حامی تکمیل قواعد حقوقی است بتواند به این هدف خود نائل آمده و بتواند توازنی بین حقوق، شرع و قراردادی چون قرارداد بیمه ایجاد نموده و باعث توسعه روزافزون حقوق در جامعه شود. در این تحقیق سعی بر آن داریم که به تعیین تکلیف ماهیت حقوقی عقد بیمه (بیمه بدنه) پرداخته و از این طریق بتوانیم فرضیات تحقیق را اثبات کرده، نظرات موافق و مخالف را تجزیه و تحلیل نموده، تا بتوانیم از این تجزیه و تحلیل‌ها نتیجه گرفته و پیشنهادهایی را ارائه نماییم.

بررسی حقوقی ماهیت قرارداد بیمه بدنه خودرو، مطابقت قرارداد بیمه خودرو شرکت‌های بیمه با شرایط قرارداد طبق قانون مدنی و فق امامیه، بررسی غرر و میسر در قرارداد بیمه بدنه و بررسی افت ارزش خودرو در قرارداد بیمه بدنه خودرو از اهداف اصلی این تحقیق است. همچنین پاسخ دادن به ایرادات و کاستی‌های قانونی قرارداد بیمه خودرو، رفع مغایرت‌های بین قوانین و مقررات و آیین نامه‌ها و شرایط عمومی بیمه‌های بدنه خودرو مصوب شورای عالی بیمه و کاهش اختلافات و دعاوی بین بیمه‌گذاران و بیمه‌گران از اهداف دیگر تحقیق حاضر است. نتایج این تحقیق می‌تواند مورد استفاده پژوهشکده بیمه، بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران، شرکت‌های بیمه و مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و سایر ذینفعان قرار گیرد.

۱-۳- پیشینه تحقیق

هرچند درخصوص ماهیت قرارداد بیمه بدنه اتومبیل تا به حال تحقیق جامعی صورت نگرفته است، اما در خصوص ماهیت قرارداد بیمه درزمینه‌های بیمه آتش‌سوزی، حوادث و اشخاص تحقیقاتی از سوی محققین و دانشجویان صورت گرفته، رساله، مقالات و کتب حقوقی تألیف و ارائه شده است. لذا از تحقیقات صورت گرفته در رساله، مقالات و کتب حقوقی تألیفی در خصوص ماهیت قراردادهای بیمه به شرح زیر استفاده شده است:

چون بیمه عقدی رضایی و لازم است به محض توافق طرفین قرارداد، عقد بیمه منعقد شده و بیمه‌گر ملزم به جبران خسارت است. همچنین بیمه‌گذار متعهد به پرداخت حق بیمه متعلقه بوده و طرفین قرارداد حق امتناع یک‌طرفه از انجام تعهدات قرارداد را نخواهند داشت، نمی‌توانند یک‌طرفه قرارداد را فسخ نمایند (بابایی، ۱۳۸۲).

عقد بیمه به استناد «اصالة اللزوم» عقد لازمی است که مانند سایر عقود، با وجود شرایط صحت معاملات، صحیح و الزام‌آور است. مبانی مشروعیت عقد بیمه، عموم و اطلاعات ادله‌ای چون آیه شریفه "اوفوا بالعقود" است که شامل هر عقدی حتی عقود مستحدثه نیز که دلیلی بر حرمت آن وجود ندارد، می‌شود و عقلایی بودن عقد بیمه دلیل دیگری بر مشروعیت آن است. همچنین بر اساس اصل آزادی اراده، عقد بیمه که با رضایت و توافق طرفین منعقد می‌شود و با قوانین عمومی قراردادهای مغایرتی ندارد، عقدی مشروع است (پبله‌ور، ۱۳۸۹).

نتیجه بررسی‌های به عمل آمده در خصوص ماهیت فقهی و حقوقی قراردادهای بیمه عمر نشان داد که قرارداد بیمه عمر، به منزله یک قرارداد صحیح و مستقل، تابع قواعد عمومی قراردادهای بوده و با هیچ مانع فقهی و حقوقی مواجه نیست (امین فر و زردرنگ، ۱۳۹۲).

نتیجه بررسی‌های جنبه‌های حقوقی بیمه‌های اعتباری مشخص نمود که قراردادهای بیمه اعتباری از لحاظ حقوقی بعضی از بیمه‌نامه‌ها تابع عقد بیمه و بعضی از آنها ضمانت‌نامه و تابع عقد ضمان، و تعدادی از قراردادهای بیمه اعتباری نیز از لحاظ حقوقی باطل است. سابقه این بیمه به سال ۱۳۵۲ در داخل کشور بر می‌گردد (باباپور، ۱۳۷۷).

بیمه عمر از طرف بیمه‌گر عقدی لازم و از طرف بیمه‌گذار عقدی جایز است.

بررسی فقهی و قانونی خسارت افت ارزش... ۳۷

در صورتی که موضوع بیمه حیات شخصی غیر از بیمه‌گذار باشد رضایت بیمه‌شده ضروری بوده، لازم است که قبل از انعقاد قرارداد این رضایت کسب شود. کلیه توافقات بین بیمه‌گر و بیمه‌گذار باید به صورت کتبی باشد. بعد از امضای بیمه‌نامه قرارداد وارد مرحله اجرایی شده و تعهدات بیمه‌گر و بیمه‌گذار آغاز می‌شود. البته بیمه‌گران اغلب شروع تعهدات خود را موقوف به دریافت اولین قسط حق بیمه می‌کنند (پور آذر، ۱۳۸۱).

اگر بیمه‌گذار اقساط بیمه بدنه را در سررسید معین نپردازد بیمه‌گر با استناد به قانون و شرایط عمومی بیمه بدنه اتومبیل حق فسخ قرارداد بیمه را داشته و می‌تواند از پرداخت خسارت امتناع ورزد (حنیفه زاده، ۱۳۹۰) و (آیت کریمی، ۱۳۷۹).

مسئولیت مدنی جزء بیمه‌های غرامتی است اگر بپذیریم که تضمین حق، مبنای پذیرفته شده مسئولیت در حوزه مسئولیت‌های مشمول بیمه‌نامه اجباری مسئولیت مدنی است، آنگاه مبتنی بر همین استدلال، ماهیت پیچیده بیمه اجباری مسئولیت مدنی توجیه می‌شود. (شیروانی، ۱۳۸۰).

ماهیت تمام اقسام قراردادهای بیمه حوادث و درمان با وجود ماهیت خاص و تنوعی که دارد واحد بوده و در زمره عقود مستقل و معین غیر از عقود ذکر شده در قانون مدنی محسوب می‌شود. اما این قراردادها آثار حقوقی متفاوتی دارد و ایجادکننده حقوق برای اشخاص ثالث بوده و نسبت به طرفین قرارداد، متضمن تعهدات متقابلی است (هادی پور، ۱۳۸۸).

۴-۱- تعریف بیمه و مفاهیم مربوط به آن

بیمه

ماده ۱ قانون بیمه مصوب اردیبهشت‌ماه ۱۳۱۶ اشعار می‌دارد: بیمه عقدی است که به موجب آن یک طرف تعهد می‌کند در ازای پرداخت وجه یا جوهی از طرف دیگر در صورت وقوع یا بروز حادثه خسارت وارد بر او را جبران کند یا وجه معینی بپردازد. متعهد را بیمه‌گر، طرف تعهد را بیمه‌گذار، وجهی را که بیمه‌گذار به بیمه‌گر می‌پردازد حق بیمه و آنچه را که بیمه می‌شود موضوع بیمه نامند.

عقد رضایی

عقد رضایی عقدی است که به‌صرف ایجاب و قبول طرفین بر سر اصل و شرایط حتی به‌صورت شفاهی منعقدشده و برای طرفین تعهدآور است (لنگرودی، ۱۳۷۸).

عقد عینی

عقد عینی به عقدی گفته می‌شود که با قصد مشترک دو طرف و تسلیم مورد معامله تشکیل می‌شود. عقد عینی نوعی عقد تشریفاتی است (کاتوزیان، ۱۳۷۰).

عقد معلق

عقد معلق عقدی است که تأثیر آن برحسب انشا موقوف به امر دیگری باشد.

عقد منجز

عقد منجز عقدی است که تأثیر آن برحسب انشا موقوف به امر دیگری نباشد در غیر این صورت معلق خواهد بود.

عقد لازم

عقد لازم عقدی است که هیچ‌یک از طرفین معامله حق فسخ آن را نداشته باشد، مگر در موارد معینه مانند عقد بیع و عقد بیمه.

بیمه‌گر

بیمه‌گر مؤسسه‌ای است که در برابر بیمه‌گذاران آثار مجموعه‌ای از حوادث را به عهده می‌گیرد تا در برابر حق بیمه بر طبق قوانین آمار از آنان جبران خسارت کند، یا وجه معینی بپردازد یا خدمات موردتوافق را انجام دهد. ماده ۳۱ قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران به‌وسیله شرکت‌های سهامی عام ایرانی که کلیه سهام آن‌ها بانام بوده و با رعایت این قانون و طبق قانون تجارت به ثبت رسیده باشد انجام خواهد گرفت (صالحی، ۱۳۸۷).

خسارت^۱

"خسارت" در لغت به معنی ضرر و زیان است. در اصطلاح حقوقی عبارت از مالی یا وجهی است که شخص عامل یا مسبب ضرر باید به زیان‌دیده بپردازد؛ خواه ضرر ناشی

---

1. Claim

از عدم انجام قرارداد باشد یا عملی غیر از قرارداد. اصطلاح "خسارت" در فرهنگ بیمه دارای مفهوم ویژه‌ای است، در قانون بیمه در موارد مختلف به معنی ضرر و زیان و گاهی به معنی غرامت و زمانی نیز به معنی خسارت در مفهوم خاص بیمه‌ای است. در معنای خاص عبارت است از جوهری که به موجب قرارداد و در پی وقوع حادثه و در سررسید بیمه‌های پس‌انداز و بازخرید بیمه‌نامه‌های عمر، شرکت بیمه‌گر در وجه بیمه‌گذار می‌پردازد (بابایی، ۱۳۸۱).

خسارت افت ارزش خودرو

خودرو پس از تصادف و تعمیر ارزشی ثانویه به خود می‌گیرد که با ارزش اولیه آن برابر نیست. و این اختلاف و کاهش و تنزل ارزش معاملاتی خودرو به کاهش افت ارزش خودرو معروف است. به عبارت دیگر کاهش ارزش خودرو و وسیله نقلیه بعد از تصادف و تعمیر آن است چون خریدار جدید مبلغی از ارزش خودرو را بابت تصادف رخص داده کسر می‌کند و به عبارت دیگر خودرو حتی اگر بلافاصله پس از خروج از کارخانه دچار سانحه شود بخشی از ارزش خود را از دست می‌دهد.

بیمه‌گذار

بیمه‌گذار شخص حقیقی یا حقوقی است که با انعقاد قرارداد بیمه با بیمه‌گر تعهد بیمه‌گر را برای خود یا شخص دیگر تحمیل می‌کند و متعهد پرداخت حق بیمه است.

موضوع بیمه

موضوع بیمه خطری است که در صورت تحقق، بیمه‌گر آثار و جبران خسارت‌ها و صدمات ناشی از آن را به عهده می‌گیرد.

مورد بیمه

مورد بیمه ممکن است مال باشد اعم از عین یا منفعت یا هر حق مالی یا هر نوع مسئولیت حقوقی.

اتومبیل

وسیله نقلیه‌ای است که به کمک موتور از یک نقطه به محل دیگر بر روی خشکی حرکت می‌کند.

ارزش مورد بیمه

ارزشی است که اموال در لحظه شروع قرارداد دارند و حق بیمه براساس آن از بیمه‌گذار دریافت می‌شود.

حق بیمه بیمه‌های اقساطی

با شروع قرارداد بیمه‌ای تعهدات شرکت شروع می‌شود و براساس اصل تحقق درآمد، حق بیمه قابل‌شناسایی است، چون فرآیند کسب سود کامل شده، تعهدات شرکت بیمه شروع گردیده است. درآمد قابل‌اندازه‌گیری و شناسایی است. لذا با توجه به فرض تعهدی درآمد حق بیمه در اول قرارداد متناسب با دوره پوشش به منزله درآمد حق بیمه شناسایی می‌شود اگرچه ممکن است حق بیمه به‌صورت اقساطی و مدتی بعد از شروع تعهد بیمه‌گر از بیمه‌گذار اخذ شود.

۱-۵- خصوصیات عقد بیمه

۱- عقد بیمه عقدی است لازم؛ طبق تعریف ماده ۱۸۵ قانون مدنی، عقدی لازم است که هیچ‌یک از طرفین معامله حق فسخ آن را نداشته باشند مگر در موارد معینه. خاصیت عقد لازم همان‌طور که از عنوان آن بر می‌آید الزام‌آور بودن آن است. یعنی به‌محض آنکه عقد به صحت انجام شده، طرفین عقد ملزم‌اند تعهدات ناشی از عقد را انجام دهند.

۲- بیمه عقدی است که از طرف بیمه‌گذار منجز و از طرف بیمه‌گر اغلب معلق و گاهی منجز است.

طبق ماده ۱۸۹ قانون مدنی عقد منجز آن است که تأثیر آن برحسب انشاء موقوف به امر دیگری نباشد والا معلق خواهد بود. یعنی چنانچه آثار عقد به‌محض انعقاد آن ظاهر شود منجز خواهد بود و چنانچه بروز آثار آن بستگی به امر دیگری باشد معلق خواهد بود مثلاً هرگاه در بیع فوراً مبیع در اختیار خریدار قرار گیرد و او بتواند از آن استفاده کند عقد بیع عقد منجز است و اگر انتقال مبیع به مشتری منوط به انجام امر دیگری

باشد چنین عقدی معلق است (شهیدی، ۱۳۸۷).

عقد بیمه هم به محض انعقاد، از طرف بیمه‌گذار منجز است و انجام تعهد بیمه‌گذار که مهم‌ترین آن پرداخت حق بیمه است مشروط و موکول به هیچ واقعه دیگری نیست و بهر صورت ملزم پرداخت آن است.

۳- عقد بیمه، عقدی دوطرفه و معوض است.

در عقد بیمه ما به ازای تعهد یک‌طرف، تعهد طرف دیگر است بیمه‌گر در ازای حق بیمه‌هایی که از بیمه‌گذار دریافت می‌دارد پوشش و تأمین خطر احتمالی را می‌فروشد و متعهد می‌شود که در صورت وقوع یا بروز حادثه معین خسارت وارد بر بیمه‌گذار را جبران کند یا وجه مورد توافق را بپردازد. و بیمه‌گذار در مقابل تعهد بیمه‌گر برای جبران خسارت یا پرداخت وجه، حق بیمه به وی می‌پردازد و هیچ‌یک از طرفین قصد بخشش به طرف دیگر را ندارد. از سوی دیگر بیمه عقدی دوطرفه است. یک‌طرف بیمه‌گر و طرف دیگر بیمه‌گذار است و چون عقدی دوطرفه است برای انعقاد آن محتاج به قصد و رضای هر دو طرف است (منور اقبال، ۱۳۹۱).

۴- بیمه عقدی مبتنی بر حسن نیت است.

بدون شک کلیه قراردادها باید مبتنی بر حسن نیت باشد و لازمه انعقاد هر قراردادی وجود حسن نیت از ناحیه طرفین است. لکن از آنجاکه کار بیمه‌گر فروش اطمینان است. حسن نیت در بیمه دارای اهمیت بیشتری است. اگر ثابت شود بیمه‌گذار فاقد حسن نیت لازم برای انعقاد قرارداد بیمه بوده است این فقدان حسن نیت برای او نتایج نامساعد بسیاری خواهد داشت و موجب بطلان قرارداد بیمه ای خواهد شد (اوتریل، ۱۳۸۳).

۵ - بیمه از عقود اتفاقی است.

انجام تعهد بیمه‌گر اغلب محتمل و جنبه اتفاقی دارد، نه تنها انجام تعهد بیمه‌گر امری احتمالی است و بیمه‌گر در صورتی تعهد خود را انجام خواهد داد که خطر موضوع بیمه تحقق یابد، بلکه در مواردی مثل بیمه عمر انجام تعهد بیمه‌گذار هم جنبه احتمالی دارد. زیرا در این نوع بیمه بیمه‌گذار مکلف است هر سال حق بیمه مقرر را به بیمه‌گر بپردازد باید توجه داشت که مسئله احتمالی بودن تعهد طرفین خاصه بیمه‌گر است و نه تنها وجه تمایز عقد بیمه از سایر عقود است و نوسان حق بیمه متناسب با درجه

احتمال وقوع حادثه خواهد بود.

۶- عقد بیمه تابع اصل جبران خسارت است

هدف نهائی از انعقاد قرارداد بیمه این است که در صورت تحقق خطر موضوع بیمه، خسارت وارد به‌طور کامل پرداخت شود و بیمه نباید به‌صورت منبع درآمدی برای بیمه‌گذار درآید. بدین معنی که پس از پرداخت خسارت نباید بیمه‌گذار را از لحاظ مالی در وضعیتی بهتر از قبل خسارت قرار دهد

۲- روش‌شناسی تحقیق

۲-۱- فرضیات تحقیق

با توجه به موضوع تحقیق و سؤالات مطرح‌شده درباره آن فرضیه‌های تحقیق به شرح زیر شکل‌گرفته که در این پژوهش به آن پاسخ جامع داده خواهد شد که عبارت‌اند از:

- ۱- از نظر فقهی و حقوقی خسارت افت ارزش اتومبیل قابل پرداخت است.
- ۲- جزئیات و شرایط عمومی بیمه بدنه مصوب شورای عالی بیمه مغایر با مفاد قانون بیمه که توسط قانون‌گذار وضع شده است، است.

۲-۲- روش تحقیق

روش این پژوهش کاربردی است و سعی دارد با بررسی فقهی قانون بیمه و آیین‌نامه‌های مربوطه در خصوص قرارداد بیمه شرکت‌های بیمه، با تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیات تحقیق راهکارهای کاربردی و عملی جهت رفع نقایص احتمالی قانون و آیین‌نامه‌های مربوط به بیمه را پیدا کند. همچنین در راستای رفع دعاوی و مشکلات در خصوص قراردادهای بیمه اتومبیل بین بیمه‌گران و بیمه‌گذاران گام بردارد.

روش تحقیق به‌صورت توصیفی، تحلیلی و مقایسه‌ای است. در این تحقیق به‌صورت میدانی قرارداد بیمه بدنه شرکت‌های بیمه و بیمه‌نامه‌های صادره شرکت‌های بیمه مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین قرارداد بیمه بدنه با ویژگی‌های قراردادهای معین که در قانون مدنی ذکر شده و همچنین با موارد بیان‌شده در خصوص قراردادها در فقه امامیه مقایسه خواهد شد. در نهایت ماهیت قراردادهای بیمه و شروط ضمن عقد و

۴۳ بررسی فقهی و قانونی خسارت افت ارزش... ۴۳

شرایط فسخ و ابطال بیمه‌نامه بدنه مورد بررسی قرار گرفته و با مقایسه آن با آیین‌نامه‌ها و شرایط عمومی بیمه بدنه خودرو، فرضیه و سؤال تحقیق پاسخ داده خواهد شد. در نهایت با بررسی و آنالیز سؤالات و فرضیه‌های تحقیق و با اثبات و رد فرضیه‌های تحقیق به بیان نتیجه و پیشنهادها اقدام خواهد شد.

۲-۳- روش و ابزار گردآوری داده‌ها

روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و میدانی است. به همین منظور قرارداد بیمه بدنه و بیمه‌نامه‌های صادره شرکت‌های بیمه مورد بررسی جامع قرار خواهد گرفت. همچنین از نتیجه تحقیقات صورت گرفته در مقالات مجلات علمی تخصصی و نظرات اساتید، کارشناسان و مسئولین و نیز مدیران شرکت‌های بیمه نیز استفاده شده است.

۲-۴- جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق شرکت سهامی بیمه ایران است.

۲-۵- روش‌ها و ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها:

در این تحقیق برای اثبات فرضیات تحقیق از روش توصیفی، تحلیلی و مقایسه‌ای استفاده خواهد شد.

۳- مبانی نظری و بررسی فقهی و حقوقی

۳-۱- بررسی فقهی و حقوقی خسارت افت ارزش خودرو

خسارت افت ارزش خودرو در بیمه‌های بدنه خودرو از لحاظ حقوقی و قانون جاری در ارتباط با قرارداد بیمه بدنه در کشورمان قانون خاص که همان قانون بیمه است در حل و فصل دعاوی بین طرفین قرارداد در محاکم قضایی مورد استفاده است. قانون بیمه که از قوانین خاص بشمار می‌رود در حل و فصل دعاوی طرفین قرارداد بیمه در اولویت قرار دارد. در هنگام وارد آمدن خسارت به خودرو بیمه‌گذار چه به صورت از بین رفتن کلی باشد و چه آسیب دیدن جزئی شرکت‌های بیمه طبق ماده ۱۹ قانون بیمه مکلف به جبران خسارت و برگرداندن وضعیت خودرو

آسیب‌دیده به ارزش قبل از حادثه می‌باشند. با توجه به اینکه در خسارت‌های جزئی خسارت عدم‌النفع برای بیمه‌گذار ایجاد می‌شود که عینی و قابل‌مشاهده نیست و شرکت‌های بیمه با تکیه بر این قسمت از پرداخت خسارت افت ارزش ماشین سرباز زده‌اند که در نهایت این اختلاف که بین بیمه‌گر و بیمه‌گذار به یک اختلاف ریشه‌دار و پردردسر تبدیل شده بود از طریق گذاشتن یک شرط ضمن عقد در آیین‌نامه شماره ۵۳ شرایط عمومی بیمه‌های بدنه خودرو به این اختلاف از جنبه قانونی تسکین موقتی بخشیده شد که ماده ۵ این آیین‌نامه عیناً در زیر بیان می‌شود.

"ماده ۵- کاهش ارزش موضوع بیمه حتی اگر در اثر وقوع خطرات بیمه‌شده باشد. زیان ناشی از عدم امکان استفاده از موضوع بیمه حادثه‌دیده به علت تحقق خطرات تحت پوشش بیمه‌نامه".

چنانچه ملاحظه شد طبق ماده ۵ شرایط عمومی بیمه بدنه مصوب شورای عالی بیمه عدم پرداخت خسارت کاهش ارزش خودرو جنبه و شکل قانونی به خود گرفته است اگرچه از لحاظ ماهوی و محتوایی مغایر با ماده یک قانون بیمه است که در تحقیق حاضر مورد بررسی و کنکاش قرار می‌گیرد. شرکت‌های بیمه بدون در نظر گرفتن صراحت قاعده فقهی لاضرر و مسئولیت مدنی خود در جبران کلیه خسارات ناشی از فعل مسبب حادثه به منزله نقش جانشینی در خسارت و حوادث نسبت به تحدید مسئولیت خود اقدام نموده‌اند. شورای عالی بیمه با گنجاندن یک بند با مضمون عدم پرداخت خسارت افت ارزش خودرو به این عمل شرکت‌های بیمه بدون در نظر گرفتن اصول و موازین حقوقی و فقهی جنبه قانونی بخشیده است. شرکت‌های بیمه بدون در نظر گرفتن مسئولیت تامه خویش به نیابت از بیمه‌گذار در مقام جبران خسارت زیان‌دیده و عمل به قاعده فقهی لاضرر از پرداخت خسارت افت ارزش خودرو امتناع می‌ورزد. آن‌ها سعی دارند که مسئولیت خود را تحدید نموده و از شناسایی و پرداخت خسارت افت ارزش خودرو و خسارت عدم‌النفع پرهیز نمایند.

بررسی فقهی

در بیمه‌های بدنه خودرو که از بیمه‌های اموال است و طبق ماده ۱۹ قانون بیمه و آیین‌نامه شماره ۵۳ شرایط عمومی بیمه بدنه مصوب شورای عالی بیمه، مسئولیت

بررسی فقهی و قانونی خسارت افت ارزش... ۴۵

بیمه‌گر، جبران خسارت وارده بر وسیله نقلیه ناشی از تصادف، سرقت، حریق و سایر خطرات تحت پوشش است. اصولاً بیمه‌گر که جانشین بیمه‌گذار در جبران خسارت وارده است باید تمامی خساراتی را که ناشی از مسئولیت اعم از مادی و معنوی و عدم‌النفع باشد را جبران نماید. در کشور ما شناسایی و تعریف و تبیین خسارات معنوی و عدم‌النفع با یکسری مشکلات حقوقی و اجرایی مواجه است که نیازمند بازنگری و تجدیدنظر قانون‌گذار و قوه قضاییه و مجلس شورای اسلامی در این مورد است تا با استفاده از نظرات حقوقدانان و فقها و متخصصین بیمه این معضل حل گردد و ریشه اختلافات خشکانده شده به توسعه فرهنگی اجتماعی جامعه کمک گردد.

اکثر فقها و مجتهدان خسارت افت ارزش خودرو را از سوی مسبب حادثه و خطر و شرکت‌های بیمه به نیابت از آنان قابل پرداخت می‌دانند و آن را ناشی از مسئولیت بیمه‌گذار به حساب می‌آورند که طبق قاعده فقهی لاضرر باید از سوی مسبب حادثه جبران گردد. در زیر نظر و استفتائیه چندین تن از فقها و مراجع تقلید کشور در خصوص افت ارزش خودرو عیناً نقل می‌شود:

سؤال: در تصادفات، خسارت اتومبیل، توسط ضارب مقصر و یا بیمه پرداخت می‌شود حال آیا ضارب مقصر، ارزش و قیمت اتومبیل را که به واسطه همین تصادف تنزل یافته است، ضامن است؟

۱- آیت‌الله بهجت(ره)

بله، ضامن آن خسارت و تنزل قیمت هم هست.

۲- آیت‌الله تبریزی(ره)

در فرض سؤال ضارب مقصر که موجب نقص در ماشین شده است خسارتی که به ماشین وارد شده را ضامن است و مقصود از آن خسارت تنزل قیمتی است که برای ماشین پیدا شده است و اگر صاحب ماشین به گرفتن خسارت از بیمه راضی شده بر ضارب مقصر چیزی نیست. والله العالم

۳- آیت‌الله خامنه‌ای(دام ظلّه) ضارب فقط ضامن اصل خسارت است و مازاد بر آن موکول به قانون دولت جمهوری اسلامی ایران است.

۴- آیت‌الله سیستانی(دام ظلّه) ضامن است.

۵- آیت‌الله صافی گلپایگانی(دام ظلّه) شخص مقصر، آنچه را که در عرف مردم خسارت

محسوب می‌شود ضامن است. واله العالم

۶- آیت‌الله فاضل لنکرانی(ره)خیر. مقصر فقط ضامن جبران خسارات وارده است و ضامن کاهش ارزش اتومبیل ناست. بلی اگر کاهش قیمت اتومبیل ناشی از عدم جبران عیوبی باشد که در اثر تصادف حاصل شده است مقصر ضامن آن است.

۷- آیت‌الله مکارم شیرازی(دام ظلّه)آری ضامن است.

۸- آیت‌الله نوری همدانی(دام ظلّه)در فرض سؤال، ضامن تنزل قیمت نیز است. استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات جامعه‌الزهراء قم-بخش احکام اسلامی تبیان.

۲-۳- بررسی حقوقی خسارت افت ارزش خودرو

بیمه بدنه خودرو یکی از بیمه‌های اموال است که شرکت‌های بیمه بازرگانی نسبت به صدور آن طبق قانون بیمه و آیین‌نامه شماره ۵۳ شرایط عمومی بیمه با دریافت حق بیمه اقدام می‌کنند. با صدور بیمه‌نامه طبق قاعده حقوقی تعهد طرفین شروع می‌شود. در بیمه‌های اموال تعهد بیمه‌گر به جبران خسارات تلف و نقص مال است. اگر مال قابل تعمیر باشد میزان خسارت وارده معادل هزینه تعمیر و کاهش ارزش مال خواهد بود. در بیمه‌های بدنه خودرو که جزء بیمه‌های اموال است. طبق مفاد ماده ۱۹ قانون بیمه و مفاد قرارداد بیمه بدنه اتومبیل، تعهد شرکت بیمه، جبران هرگونه خسارت تحت پوشش خطرات است. مطابق اصل جانشینی بیمه‌گر قانوناً جانشین بیمه‌گذار شده و مسئولیت وی را بر عهده می‌گیرد. با جانشین شدن بیمه‌گر از سوی بیمه‌گذار تعهد بیمه‌گر نسبت به جبران خسارت شروع شده و نسبت به این کار مبادرت می‌کند. در بیمه‌های بدنه خودرو با آسیب دیدن کلی اتومبیل طبق ماده یک و ۱۹ قانون بیمه خسارت وارده بیمه‌گذار کلاً جبران می‌شود. ولی در خسارات جزئی علاوه بر هزینه تعمیر خودرو، بیمه‌گذار متحمل زیان کاهش ارزش خودرو نیز می‌شود که شرکت‌های بیمه از پرداخت آن شانه خالی می‌نمایند.

در بیمه‌های شخص ثالث و بیمه بدنه شرکت‌های بیمه مسئولیت بیمه‌گذار را در موقع بروز حادثه در جبران خسارت طبق مفاد قراردادهای بیمه بدنه و بیمه شخص ثالث بر عهده می‌گیرند. مسئولیتی که در این زمینه شرکت‌های بیمه بر عهده می‌گیرند در قانون

بررسی فقهی و قانونی خسارت افت ارزش... ۴۷

مسئولیت مدنی و قانون مدنی کشور تبیین و تعریف شده است که مبنای قبول تعهد و مسئولیت شرکت‌های بیمه به نیابت از سوی بیمه‌گذاران بوده که تعاریف آن‌ها عیناً از قوانین مسئولیت مدنی و قانونی مدنی در زیر نقل می‌شود:

برابر مواد ۱ و ۲ قانون مسئولیت مدنی و همچنین دیگر قوانین جاری از جمله ماده ۳۳۱ قانون مدنی، هر شخصی که مباشر یا مسبب تلف یا نقص مال شخص دیگری شود ملزم به رفع خسارت خواهد بود و افت قیمت خودرو و همچنین خسارت جبران نشده مازاد بر پرداختی بیمه قابل مطالبه خواهد بود و قاعده فقهی لاضرر نیز بر همین پایه استوار است

ماده ۳۳۱ قانون مدنی - هر کس سبب تلف مالی بشود باید مثل یا قیمت آن را بدهد و اگر سبب نقص یا عیب آن شده باشد، باید از عهده نقص قیمت برآید.

ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی - هرکس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجارتي یا به هر حق دیگر که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده لطمه‌ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود است .

ماده ۲ قانون مسئولیت مدنی - در موردی که عمل واردکننده زیان موجب خسارت مادی یا معنوی زیان دیده شده باشد دادگاه پس از رسیدگی و ثبوت امر او را به جبران خسارات مزبور محکوم می‌نماید و چنان چه عمل واردکننده زیان فقط موجب یکی از خسارات مزبور باشد دادگاه او را به جبران همان نوع خساراتی که وارد نموده محکوم خواهد نمود.

بر طبق ماده یک و ۱۹ قانون بیمه تعهد بیمه‌گر به جبران خسارت وارده به مورد بیمه و برگرداندن آن به وضعیت قبل از حادثه است. شورای عالی بیمه با الحاق یک شرط به آیین‌نامه شماره ۵۳ شرایط عمومی بیمه بدنه خودرو، عدم پرداخت خسارت افت ارزش خودرو را قانونی نموده است . اگرچه به‌مثابه یک شرط ضمن عقد در قرارداد بیمه خودرو آورده می‌شود ولی از لحاظ حقوقی مغایرتی بین مواد قانونی و آیین‌نامه به وجود آورده است. بر طبق ماده یک و ۱۹ قانون بیمه صراحتاً به جبران کلیه خسارت‌ها اشاره شده ولی در ماده ۵ آیین‌نامه شماره ۵۳ این صراحت و الزام ماده قانونی نادیده گرفته شده است. که نیازمند بازنگری و اصلاح است. چراکه آیین‌نامه اجرایی نمی‌تواند مغایر

با ماده قانونی باشد.

۳-۳- دلایل و استدلالات فقهی و حقوقی الزام شرکت‌های بیمه به پرداخت خسارت افت ارزش خودرو

دلایل فقهی

اکثر فقها و مجتهدان خسارت افت ارزش خودرو را از سوی شرکت‌های بیمه قابل پرداخت می‌دانند و آن را ناشی از مسئولیت بیمه‌گذار به حساب می‌آورند که براساس نظر و استفتائات از مجتهدان و مراجع تراز اول کشورمان پرداخت خسارت افت ارزش خودرو محرز است. بر طبق قاعده فقهی لاضرر در بیمه‌های مسئولیت که مسئولیت مسبب خطا و حادثه محرز است هرگونه تلف مال و خسارت معنوی و عدم‌النفع مترتب از فعل مسبب و خاطی باید جبران گردد. لذا در بیمه‌های شخص ثالث و بیمه‌های بدنه خودرو طبق مفاد قرارداد بیمه شرکت‌های بیمه به منزله جانشین مسئول و مسبب حادثه به جبران خسارات وارده اقدام می‌نمایند و باید هرگونه خسارتی را که از فعل و مسئولیت مسبب حادثه ناشی شده را جبران نماید.

در بیمه‌های شخص ثالث طبق شرایط و مفاد بیمه‌نامه جبران خسارت‌های مالی، مالی و پزشکی اشخاص به غیر از راننده قابل پرداخت است. لذا پرداخت هزینه‌های تعمیر خودرو خسارت‌دیده و عدم پرداخت خسارت افت ارزش خودرو که از فعل و مسئولیت مسبب خطر حادثه شده منطقی و شرعی است. عدم پرداخت خسارت ناشی از مسئولیت بیمه‌گذار که بر طبق بیمه‌نامه معتبر خریداری شده و مسئولیت خود را بیمه کرده مغایر با موازین فقهی و شرعی می‌باشد و نیاز است که از سوی قوه قضاییه و مجلس شورای اسلامی و بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران در این مورد اقدامات لازم جهت رفع این مغایرت صورت گیرد.

در بیمه‌های بدنه خودرو که طبق مفاد بیمه‌نامه هرگونه خسارت وارده ناشی از تصادف، حریق و سرقت و سایر خطرات طبق توافق طرفین قرارداد که بیمه‌گذار مسبب و مسئول خسارت وارده است، باید توسط بیمه‌گر طبق ماده ۱۹ قانون بیمه جبران گردد.

لذا تفکیک خسارت و پرداخت قسمتی از خسارت ناشی از مسئولیت بیمه‌گرو عدم پرداخت قسمت دیگری از خسارت، ناشی از فعل بیمه‌گذار بر طبق قاعده لاضرر ناست

بررسی فقهی و قانونی خسارت افت ارزش... ۴۹

و اشکال شرعی در این مورد وارد است. چراکه در خسارت‌های کلی که راننده مسبب حادثه است و طبق مفاد قرارداد بیمه بدنه خودرو بیمه‌گر ملزم به جبران کلیه خسارت ماشین پس از کسر کسوراتی مانند فرانشیز و استهلاک و سایر است. در این گونه موارد شرکت‌های بیمه طبق قاعده فقهی لاضرر به پرداخت تمامی خسارت ناشی از فعل بیمه‌گزار طبق مفاد بیمه‌نامه اقدام می‌نمایند و هیچ‌گونه مغایرتی با موازین فقهی و شرعی در این مورد ندارد.

ولی شرکت‌های بیمه در خسارت‌های جزئی از این دیدگاه و قاعده لاضرر که یکی از معتبرترین قاعده‌های فقهی است عدول کرده و از پرداخت خسارت افت ارزش خودرو سرباز می‌زنند و موازین فقهی و شرعی را در این مورد نادیده می‌گیرند و از پرداخت خسارت شانه خالی می‌کنند

۴-۳- دلایل حقوقی و مغایرت ماده یک قانون بیمه با آیین‌نامه شماره ۵۳

در بیمه‌های اموال طبق ماده یک و ۱۹ قانون بیمه تعهد بیمه‌گر به جبران خسارات تلف و نقص مال خواهد بود. اگر مال قابل تعمیر باشد میزان خسارت وارده معادل هزینه تعمیر و کاهش ارزش مال خواهد بود. در بیمه‌های خودرو با آسیب دیدن کلی اتومبیل طبق ماده ۱۹ قانون بیمه خسارت وارده بیمه‌گذار کلاً جبران می‌شود. در خسارات جزئی علاوه بر هزینه تعمیر خودرو، بیمه‌گذار متحمل زیان کاهش ارزش خودرو نیز می‌شود که شرکت‌های بیمه از پرداخت آن سرباز می‌زنند. در حقوق فرانسه طبق اصل جبران خسارت تعهد بیمه‌گر به جبران خسارت و برگرداندن ارزش مال زیان‌دیده به حالت قبل از خسارت است (جاکوب^۱، ۱۹۷۴).

برابر مواد ۱ و ۲ قانون مسئولیت مدنی و همچنین دیگر قوانین جاری از جمله ماده ۳۳۱ قانون مدنی، هر شخصی که مباشر یا مسبب تلف یا نقص مال شخص دیگری شود ملزم به رفع خسارت خواهد بود و افت قیمت خودرو و همچنین خسارت جبران نشده مازاد بر پرداختی بیمه قابل مطالبه خواهد بود و قاعده فقهی لاضرر نیز بر همین پایه استوار است

ماده ۳۳۱ قانون مدنی - هر کس سبب تلف مالی بشود باید مثل یا قیمت آن را بدهد و

1. Jacob

اگر سبب نقص یا عیب آن شده باشد، باید از عهده نقص قیمت برآید. ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی - هرکس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجارتنی یا به هر حق دیگر که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده لطمه‌ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود است. ماده ۲ قانون مسئولیت مدنی- در موردی که عمل واردکننده زیان موجب خسارت مادی یا معنوی زیان دیده شده باشد دادگاه پس از رسیدگی و ثبوت امر او را به جبران خسارات مزبور محکوم می‌نماید و چنان چه عمل واردکننده زیان فقط موجب یکی از خسارات مزبور باشد دادگاه او را به جبران همان نوع خساراتی که وارد نموده محکوم خواهد نمود.

بر طبق ماده یک و ۱۹ قانون بیمه تعهد بیمه‌گر به جبران خسارت وارده به مورد بیمه و برگرداندن آن به وضعیت قبل از حادثه است. شرکت‌های بیمه که سالیان مدیدی بدون توجه به این ماده قانونی که قانون خاص می‌باشد و ناظر اجرای قراردادهای بیمه و مرجع رسمی حل و فصل اختلاف بین بیمه‌گذار و بیمه‌گر است از پرداخت خسارت افت ارزش خودرو طفره می‌رفتند که با گنجاندن یک شرط در آیین‌نامه شماره ۵۳ شرایط عمومی بیمه بدنه خودرو به این عمل شرکت‌های بیمه پوشش قانونی داده شد. ولی اگرچه به‌طور صریح به عدم تعهد شرکت‌های بیمه در بروز حادثه و کاهش ارزش خودرو اشاره شده و به‌منزله یک شرط ضمن عقد در قرارداد بیمه خودرو آورده می‌شود ولی از لحاظ حقوقی مغایرتی بین مواد قانونی و آیین‌نامه به‌وجود آورده است. بر طبق ماده یک قانون بیمه صراحتاً به جبران کلیه خسارت‌ها اشاره شده ولی در ماده ۵۳ آیین‌نامه شماره ۵۳ این صراحت و الزام ماده قانونی نادیده گرفته شده است. که نیازمند بازنگری و اصلاح است. چراکه آیین‌نامه اجرایی نمی‌تواند مغایر با ماده قانونی باشد.

۴- بررسی و آزمون فرضیه‌های تحقیق

۴-۱- فرضیه اول

فرضیه اول تحقیق "از نظر فقهی و حقوقی خسارت افت ارزش اتومبیل قابل پرداخت

بررسی فقهی و قانونی خسارت افت ارزش... ۵۱

می‌باشد" است. با بررسی‌های انجام‌یافته که به‌صورت میدانی و کتابخانه‌ای است و همچنین با مطالعه پرونده‌های مطروحه در شرکت سهامی بیمه ایران، خسارت افت ارزش خودرو از دیدگاه‌های فقهی و حقوقی و با استناد به نظریات فقها و استفتائات ایشان و نظرات حقوقدانان موردبررسی قرار گرفته شده است. همچنین خسارت افت ارزش خودرو را با استناد به قاعده فقهی لا ضرر موردبررسی قرار داده‌ایم. موضوع خسارت کاهش ارزش خودرو در این تحقیق که به‌منزله یکی از فرضیه‌های تحقیق است به‌منزله یک معضل پرونده‌های زیادی را در دادگاه‌ها به خود اختصاص داده است و موجب اختلافات زیادی بین بیمه‌گران و بیمه‌گذاران شده است چراکه نحوه برخورد دادگاه‌ها و نظرات قضات در خصوص حل‌وفصل دعاوی مربوط به خسارت افت ارزش خودرو متفاوت بوده که نیاز به ارائه راه‌حل واحد و یکسان است تا با این طریق بتوان اختلافات بین بیمه‌گران و بیمه‌گذاران را به حداقل رسانده و همچنین حجم پرونده‌های موجود در دادگاه‌ها را به حداقل رساند.

ازلحاظ حقوقی در ارتباط با قرارداد بیمه بدنه خودرو در کشورمان قانون خاص قانون بیمه است که در حل‌وفصل دعاوی طرفین قرارداد بیمه، قانون بیمه در اولویت می‌باشد. ورود خسارت به خودرو بیمه‌گذار چه به‌صورت از بین رفتن کلی باشد و چه آسیب‌دیدگی جزئی، شرکت‌های بیمه بر طبق ماده ۱۹ قانون بیمه مکلف به جبران خسارت و برگرداندن وضعیت خودرو آسیب‌دیده به وضعیت قبل از بروز حادثه می‌باشند.

با توجه به اینکه در خسارت‌های جزئی خسارت عدم‌النفع برای بیمه‌گذار ایجاد می‌شود که عینی و قابل‌مشاهده نیست، شرکت‌های بیمه با تکیه بر این قسمت از پرداخت خسارت افت ارزش خودرو سر باز زده‌اند. و اختلافاتی بین بیمه‌گر و بیمه‌گذار به‌وجود آمده بود که درنهایت شرکت بیمه از طریق گذاشتن یک شرط ضمن عقد در آیین‌نامه شماره ۵۳ شرایط عمومی بیمه‌های بدنه خودرو به این اختلاف از جنبه قانونی تسکین موقتی بخشیده است. طبق ماده ۵ شرایط عمومی بیمه بدنه مصوب شورای عالی بیمه عدم پرداخت خسارت افت ارزش خودرو جنبه و شکل قانونی به خود گرفته است.

اگرچه از لحاظ ماهوی ماده ۵ آیین‌نامه شماره ۵۳ شرایط عمومی بیمه بدنه خودرو مغایر

با ماده یک قانون بیمه است. شرکت‌های بیمه بدون در نظر گرفتن صراحت قاعده فقهی لا ضرر و الزامات قانونی قانون مسئولیت مدنی از باب تسبیب و اتلاف خود در جبران کلیه خسارات ناشی از فعل مسبب حادثه به منزله نقش جانشینی در خسارت و حوادث نسبت به تحدید مسئولیت خود اقدام نموده‌اند. شرکت‌های بیمه نیز بدون در نظر گرفتن اصول و موازین حقوقی و فقهی، جنبه قانونی به این موضوع عدم پرداخت افت ارزش خودرو بخشیده است و بدون در نظر گرفتن مسئولیت تامه خویش به نیابت از بیمه‌گذار در مقام جبران خسارت زیان‌دیده و عمل به قاعده فقهی لا ضرر از پرداخت خسارت افت ارزش خودرو امتناع می‌ورزند.

ازلحاظ حقوقی آیین‌نامه اجرایی مصوب شورای عالی بیمه نمی‌تواند مغایر با قانون بیمه که یک قانون خاص و امری است و توسط مجلس شورای اسلامی به تصویب رسیده است باشد. در صورتی که در این مورد ماده ۵ آیین‌نامه شورای عالی بیمه برخلاف ماده یک قانون بیمه است آنجایی که اشعار می‌دارد که وضع زیان‌دیده باید به وضع قبل از بروز حادثه برگردانده شود. ازلحاظ فقهی نیز خسارت افت ارزش خودرو طبق نظریات فقها و قاعده فقهی لا ضرر قابل جبران است. اصولاً بیمه‌گر که جانشین بیمه‌گذار در جبران خسارت وارده می‌باشد باید طبق قاعده فقهی لا ضرر خسارت ناشی شده از سوی مسبب حادثه را جبران نماید. همچنین باملاحظه استفتائات اکثر فقها نیز خسارت افت ارزش خودرو، قابل پرداخت است.

از لحاظ حقوقی نیز بیمه بدنه خودرو یکی از بیمه‌های اموال است که شرکت‌های بیمه بازرگانی نسبت به صدور آن طبق قانون بیمه و آیین‌نامه شماره ۵۳ شورای عالی بیمه شرایط عمومی بیمه با دریافت حق بیمه اقدام می‌کنند. با صدور بیمه‌نامه طبق قاعده حقوقی، تعهد طرفین شروع می‌شود. در بیمه‌های اموال چون تعهد بیمه‌گر به جبران خسارت تلف و نقص مال است. اگر مال قابل تعمیر باشد. میزان خسارت وارده معادل هزینه تعمیر و افت ارزش مال خواهد بود (احمد، ۲۰۰۲).^۱ طبق مفاد ماده ۱۹ قانون بیمه و مفاد قرارداد بیمه بدنه اتومبیل تعهد شرکت بیمه، جبران هرگونه خسارت تحت پوشش خطرات است و بیمه‌گر نیز در این مورد جانشین بیمه‌گذار در جبران خسارت

---

1. Ahmed, H. (2002).

بررسی فقهی و قانونی خسارت افت ارزش... ۵۳

است و مسئولیت وی را به عهده می‌گیرد. در بیمه‌های بدنه خودرو با آسیب دیدن کلی اتومبیل طبق ماده یک و ۱۹ قانون بیمه خسارت وارده به بیمه‌گذار کلاً جبران می‌شود. ولی در خسارات جزئی علاوه بر هزینه تعمیر خودرو بیمه‌گذار متحمل زیان کاهش ارزش خودرو می‌شود که شرکت‌های بیمه با گنجاندن ماده ۵ آیین‌نامه شماره ۵۳ از جبران خسارت افت ارزش خودرو شانه خالی می‌نمایند. که این عمل شرکت‌های بیمه مغایر مواد یک و ۱۹ قانون بیمه است. ماده ۵ آیین‌نامه شماره ۵۳ اگرچه به منزله یک شرط ضمن عقد در قرارداد بیمه بدنه خودرو آورده شده است اما از لحاظ حقوقی، مغایرتی بین مواد قانونی و آیین‌نامه را به وجود آورده است که قابل توجیه نمی‌باشد زیرا آیین‌نامه اجرایی نمی‌تواند قانون بیمه که امری است را نقض نماید.

همچنین طبق ماده ۳۳۱ ق.م که بیان می‌دارد: ((هر کس سبب تلف مالی شود باید مثل یا قیمت آن را بدهد و اگر سبب نقص یا عیب آن شده باشد، باید از عهده نقص قیمت برآید)) و مواد ۱ و ۲ قانون مسئولیت مدنی خسارت افت ارزش خودرو قابل جبران است و از لحاظ حقوقی قابل توجیه می‌باشد.

از لحاظ حقوق تطبیقی نیز خسارت افت ارزش خودرو در قوانین بعضی از کشورها پذیرفته شده است از جمله در کشور فرانسه تا سال ۱۹۸۵، خسارات ناشی از وسایل نقلیه با توجه به بند ۱ ماده ۱۳۸۴ ق.م این کشور جبران می‌شود (براون، ۲۰۰۵)^۱ که هرچند با فرض مسئولیت برای محافظت شیء از زیان دیده حمایت می‌کرد اما اختصاص به حوادث رانندگی نداشت به همین جهت در ۵ ژوئیه ۱۹۸۵ مقررات جدیدی در خصوص جبران خسارات ناشی از حوادث رانندگی به تصویب رسید که اختصاص به نحوه جبران همین خسارات دارد (برد؛ هیردس، ۲۰۰۱)^۲. همچنین در سیستم کامن لا، مسئولیت جبران خسارات ناشی از حوادث رانندگی تحت عنوان مسئولیت مطلق قرار دارد که به کمک زیان‌دیده می‌تواند بدون نیاز به اثبات تقصیر شخص مسئول خسارت وارده بر خود را جبران کند (براون، ۲۰۰۵)^۳. از جمع نظریات حقوقدانان و با توجه به حکم ماده ۱ قانون بیمه اجباری مسئولیت

1. Brown, RH 2005

2. Birds, J & Hird NJ 2001

3. Lambert-Faivre, Y 1998

دارندگان وسیله نقلیه موتوری در این زمینه می‌توان اعتقاد داشت که مبنای مسئولیت دارنده وسیله نقلیه موتوری در حقوق ایران، با نظریه تعهد به حفاظت، نزدیک‌تر است. زیرا هر مالکی متعهد است از اموال خود به نحوی مراقبت نماید تا به دیگران آسیب نرسد. این نظر از طرفی جبران خسارت زیان‌دیده را وابسته به اثبات تقصیر مالک نمی‌کند و از این حیث به سود زیان‌دیده است و از طرف دیگر به مالک امکان می‌دهد که با اثبات فقدان رابطه سببیت از مسئولیت رها شود.

۲-۴- فرضیه دوم

در خصوص فرضیه دوم تحقیق براساس بررسی‌های انجام‌شده و همچنین با توجه به نظرات حقوقدانان و همچنین با استناد به شرع چراکه قانون مدنی ما براساس شرع است مشخص شد که آیین‌نامه اجرایی نمی‌تواند خلاف قانون وضع شود و فرضیه دوم این پژوهش "جزئیات و شرایط عمومی بیمه بدنه مصوب شورای عالی بیمه مغایر با مفاد قانون بیمه که توسط قانون‌گذار وضع شده است، می‌باشد". تأیید شد و چنانکه مشخص شد بند ۷ ماده ۵ و ماده ۸ آیین‌نامه شماره ۵۳ شرایط عمومی بیمه بدنه برخلاف ماده ۱۹ او قانون بیمه مصوب ۱۳۱۶ که توسط قانون‌گذار وضع شده است می‌باشد که نیازمند اصلاح و بازبینی است.

نتیجه

جهت آزمون فرضیه تحقیق بررسی‌ها به صورت میدانی و کتابخانه‌ای انجام گرفته است و همچنین با مطالعه پرونده‌های مطروحه در شرکت سهامی بیمه ایران و استفاده از دیدگاه‌های فقهی و حقوقی و با استناد به نظریات فقها و استفتائات ایشان و نظرات حقوقدانان مشخص شد که قرارداد بیمه بدنه اتومبیل یک قرارداد رضایی بوده و با موازین شرعی و عقود معینه مطابقت داشته و نتایج به‌دست آمده از بررسی فرضیه‌های تحقیق به شرح زیر است:

فرضیه اول تحقیق با در نظر گرفتن موارد زیر مورد تأیید قرار گرفت. خسارت افت ارزش خودرو با استناد به قاعده فقهی لاضرر مورد بررسی قرار گرفت که موضوع خسارت کاهش ارزش خودرو در این تحقیق که به‌منزله یکی از فرضیه‌های تحقیق

بررسی فقهی و قانونی خسارت افت ارزش... ۵۵

است به منزله یک معضل، پرونده‌های زیادی را در دادگاه‌ها به خود اختصاص داده است و موجب اختلافات زیادی بین بیمه‌گران و بیمه‌گذاران شده است چراکه نحوه برخورد دادگاه‌ها و نظرات قضات در خصوص حل و فصل دعاوی مربوط به خسارت افت ارزش خودرو متفاوت بوده که نیاز به ارائه راه‌حل واحد و یکسان احساس می‌شود تا به این طریق بتوان اختلافات بین بیمه‌گران و بیمه‌گذاران را به حداقل رسانده و همچنین حجم پرونده‌های موجود در دادگاه‌ها را به حداقل رساند.

از لحاظ حقوقی در ارتباط با قرارداد بیمه بدنه خودرو در کشورمان قانون خاص قانون بیمه است که در حل و فصل دعاوی طرفین قرارداد بیمه، قانون بیمه در اولویت می‌باشد. ورود خسارت به خودرو بیمه‌گذار چه به صورت از بین رفتن کلی باشد و چه آسیب‌دیدگی جزئی، شرکت‌های بیمه بر طبق ماده ۱۹ قانون بیمه مکلف به جبران خسارت و برگرداندن وضعیت خودرو آسیب‌دیده به وضعیت قبل از بروز حادثه می‌باشند. شرکت بیمه نیز بدون در نظر گرفتن اصول و موازین حقوقی و فقهی، جنبه قانونی به این موضوع عدم پرداخت افت ارزش خودرو بخشیده است و بدون در نظر گرفتن مسئولیت تامه خویش به نیابت از بیمه‌گذار در مقام جبران خسارت زیان‌دیده و عمل به قاعده فقهی لاضرر از پرداخت خسارت افت ارزش خودرو امتناع می‌ورزند.

از لحاظ حقوقی آیین‌نامه مصوب شورای عالی بیمه نمی‌تواند مغایر با قانون بیمه که یک قانون خاص و امری است و توسط مجلس شورای اسلامی به تصویب رسیده است باشد. در صورتی که در این مورد بند ۷ ماده ۵ آیین‌نامه شماره ۵۳ شورای عالی بیمه برخلاف ماده یک قانون بیمه است آنجایی که اشعار می‌دارد که وضع زیان‌دیده باید به وضع قبل از بروز حادثه برگردانده شود.

از لحاظ فقهی نیز خسارت افت ارزش خودرو طبق نظریات فقها و قاعده فقهی لاضرر قابل جبران است. اصولاً بیمه‌گر که جانشین بیمه‌گذار در جبران خسارت وارده می‌باشد باید طبق قاعده فقهی لاضرر خسارت ناشی شده از سوی مسبب حادثه را جبران نماید. همچنین با ملاحظه استفتائات اکثر فقها نیز خسارت افت ارزش خودرو قابل پرداخت است.

از لحاظ حقوقی نیز بیمه بدنه خودرو یکی از بیمه‌های اموال است که شرکت‌های بیمه بازرگانی نسبت به صدور آن طبق قانون بیمه و آیین‌نامه شماره ۵۳ شرایط عمومی بیمه

بدنه مصوب شورای عالی بیمه با دریافت حق بیمه اقدام می‌کنند. طبق مفاد ماده ۱۹ قانون بیمه و مفاد قرارداد بیمه بدنه اتومبیل تعهد شرکت بیمه، جبران هرگونه خسارت تحت پوشش خطرات است و بیمه‌گر نیز در این مورد جانشین بیمه‌گذار در جبران خسارت می‌باشد و مسئولیت وی را به عهده می‌گیرد. ماده ۵ آیین‌نامه شماره ۵۳ اگرچه به‌مثابه یک شرط ضمن عقد در قرارداد بیمه بدنه خودرو آورده شده است اما از لحاظ حقوقی، مغایرتی بین مواد قانونی و آیین‌نامه را به‌وجود آورده است که قابل توجیه نمی‌باشد زیرا آیین‌نامه اجرایی نمی‌تواند قانون بیمه که امری است را نقض نماید.

همچنین طبق ماده ۳۳۱ ق.م. که بیان می‌دارد: "هر کس سبب تلف مالی شود باید مثل یا قیمت آن را بدهد و اگر سبب نقص یا عیب آن شده باشد، باید از عهده نقص قیمت برآید" و مواد ۱ و ۲ قانون مسئولیت مدنی خسارت افت ارزش خودرو قابل جبران است و از لحاظ حقوقی قابل توجیه می‌باشد.

با توجه به نتیجه فرضیه دوم و مشخص شدن مغایرت بند ۷ ماده ۵ و ماده ۸ آیین‌نامه اجرایی شماره ۵۳ شرایط عمومی بیمه بدنه با ماده ۱ و ۱۹ قانون بیمه مصوب سال ۱۳۱۶ مجلس شورای اسلامی باید این امر از طرف نهاد ناظر بیمه‌ای و شورای عالی بیمه و قانون‌گذاران به‌طور جدی پیگیری شده و قانون بیمه اصلاح گردد. با توجه به مغایرت آیین‌نامه‌ای و ماده قانونی در صنعت بیمه تدوین و تهیه سایر قوانین و آیین‌نامه‌هایی اجرایی با مشکلات عدیده حقوقی و فقهی برخوردار خواهد بود که اصلاح ریشه‌ای و زیر بنایی مقررات و قوانین در این زمینه نیاز است که موجب شفافیت قوانین و مقررات شده و از دعاوی و اختلافات در زمینه بیمه بدنه کاسته خواهد شد.

پیشنهادها

لذا با توجه به اهداف اصلی تحقیق و تأیید فرضیه اول و دوم تحقیق جهت بهبود وضعیت حقوقی و رفع اختلافات و ابهامات قراردادهای بیمه و کمک به روند توسعه بیمه‌های بدنه اتومبیل پیشنهاداتی به شرح زیر ارائه می‌شود:

۱- با توجه به فرضیه دوم تحقیق و مشخص شدن مغایرت ماده ۱۹ قانون بیمه با مفاد

بررسی فقهی و قانونی خسارت افت ارزش... ۵۷

شرایط عمومی بیمه بدنه اتومبیل لازم هست این امر از طرف نهاد ناظر بیمه‌ای و شورای عالی بیمه و قانون‌گذاران به‌طور جدی پیگیری شده و قانون بیمه اصلاح گردد.

۲- یک بررسی جامع و کاملی از طرف نهاد ناظر بیمه‌ای و مجلس شورای اسلامی به‌منزله تنها مرجع قانون‌گذاری از طرف یک کمیسیون و هیئتی متشکل از متخصصین بیمه و حقوق‌دانان و کارشناسان در خصوص ماهیت فقهی و حقوقی و انطباق قراردادهای بیمه با موازین شرعی صورت گیرد.

۳- شورای عالی بیمه رکنی را جهت اظهارنظر در زمینه ماهیت حقوقی و فقهی قراردادهای بیمه با همکاری مجلس شورای اسلامی و نهادها و مراجع حرفه‌ای تأسیس نماید.

۴- در رابطه با پرداخت خسارت افت ارزش خودرو مجلس شورای اسلامی بایستی مصوباتی را ارائه دهد که آیین‌نامه‌های اجرایی که در جهت تفسیر مواد قانون است نتواند مغایر قوانین باشد. از جمله در رابطه با شرکت سهامی بیمه ایران، آیین‌نامه اجرایی شورای عالی بیمه نتواند مغایر قانون بیمه که قانون خاص و امری است باشد.

۵- بیمه مرکزی ایران در وضع قوانین خود بایستی مواد قانونی را بگنجانند که به‌طور صریح پرداخت خسارت افت ارزش خود را توجیه نماید تا شرکت‌های بیمه نتوانند با استناد به ماده ۵ آیین‌نامه شماره ۵۳ که به‌صورت شرط ضمن عقد است از پرداخت خسارت کاهش ارزش خودرو شانه خالی نمایند. به عبارتی توجیه قانونی برای پرداخت داشته باشند.

۶- با وضع قانون و مقرراتی در این مورد و ارائه راهکارهایی در این مورد چه از سوی بیمه مرکزی ایران و چه از سوی مجلس شورای اسلامی شاهد کاهش چشمگیر پرونده‌های مطروحه در دادگاه‌ها خواهیم بود زیرا قضات دادگاه‌ها از این طریق می‌توانند به حل و فصل دعاوی مطروحه در دادگاه‌ها بپردازند.

منابع و مأخذ

منابع داخلی:

- اوتریل ژ-ف. ۱۳۸۳. مبانی نظری و عملی بیمه. ترجمه همتی ن، دهقانی ع. انتشارات پژوهشکده بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران
- صحراگرد و حائری در مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی فقهی -حقوقی قرارداد بیمه مهریه" مجله حقوقی، ۱۳۹۵.
- امین فر، محمد؛ زردرنگ، حکیمه، ۱۳۹۲ "تحلیل فقهی و حقوقی ماهیت قرارداد بیمه عمر و ادله مشروعیت آن" پژوهشنامه بیمه، شماره، ۴ زمستان ۱۳۹۲، ص ۱۵۵-۱۷۸.
- بابایی. ۱۳۸۱. حقوق بیمه. انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی. باباپور، شاهرخ "بررسی جنبه‌های حقوقی بیمه‌های اعتباری" پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
- پورآذر، علی "ماهیت حقوقی بیمه عمر" پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، ۱۳۷۷.
- پلیه‌ور، مرضیه، ۱۳۸۹ "مبانی فقهی مشروعیت عقد بیمه" فصلنامه حقوق اسلامی، سال دوم شماره ۶، سال ۱۳۸۹.
- جعفری لنگرودی م-ج. ۱۳۷۸. مبسوط در ترمینولوژی حقوق. تهران: انتشارات گنج دانش، تهران.
- حنیفه زاده ل. ۱۳۹۱. بیمه بدنه اتومبیل. انتشارات اندیشه آریا.
- دهکردی، مجید؛ حائری، محمود. "بررسی فقهی -حقوقی قرارداد بیمه مهریه" مجله حقوقی، ۱۳۹۵.
- شهیدی، م. ۱۳۷۷. تشکیل قراردادها و تعهدات. تهران: انتشارات حقوقدان.
- شیروانی، جمشید "ماهیت حقوقی بیمه شخص ثالث، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، ۱۳۷۸.
- کاتوزیان ن. ۱۳۷۰. ایقاع. تهران: انتشارات یلدا.
- کاتوزیان ن. ۱۳۷۱. قواعد عمومی قراردادها. تهران: شرکت انتشار.
- کریمی، آ. ۱۳۷۹. کلیات بیمه. انتشارات بیمه مرکزی ایران.
- مجموعه قوانین بیمه. انتشارات بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

بررسی فقهی و قانونی خسارت افت ارزش... ۵۹

محمود صالحی ج-ع. ۱۳۸۷. فرهنگ بیمه بازرگانی. انتشارات شرکت سهامی بیمه ایران.
معین، م. ۱۳۷۶. فرهنگ فارسی. چاپ ۱۱. جلد دوم. تهران: انتشارات امیرکبیر.
منوراقبال، ط. ۱۳۹۱. مهندسی مالی و قراردادهای اسلامی. دفتر مطالعات و پژوهشهای مجلس شورای اسلامی ایران.
هادی پور، رحیم "ماهیت و آثار حقوقی بیمه حوادث و درمان اشخاص" پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قم، ۱۳۸۸.
سایت‌های اینترنتی
سایت اینترنتی بیمه مرکزی.
سایت اینترنتی شرکت سهامی بیمه ایران.
سایت قوه قضاییه.
سایت وزارت دادگستری جمهوری اسلامی ایران.
قوانین و آیین‌نامه‌ها
قانون بیمه.
آیین‌نامه شماره ۵۳ "شرایط عمومی بیمه بدنه وسایل نقلیه زمینی."
قانون اصلاح، قانون بیمه اجباری مسؤولیت مدنی دارندگان وسایل نقلیه موتوری زمینی در مقابل شخص ثالث
قانون تأسیس بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران و بیمه‌گری.
قانون مدنی.
قانون تجارت.

منابع لاتین:

Ahmed, H. (2002). "Incentive-compatible Profit-sharing Contracts: A Theoretical Treatment", in Iqbal and D. Llewellyn, (eds.), *Islamic Banking and Finance: New Perspectives on Profit-sharing and Risk*, Cheltenham Edward Elgar.
Bengamin Lipson "Choosing the right long-term care insurance" John wiley&sons.inc
Insurance Information institute, Insurance hand book, and guide to insurance: What is dose and how it works.
The chartered insurance institute, APRIL2002, General (Non-life) insurance.
The chartered insurance institute, APRIL2002, insurance the market legal and Regulatory background.
Birds, J & Hird NJ 2001, Birds' modern insurance Law, London, 5nted, pp. 79-82.
Brown, RH 2005, Whitherby's encyclopedic dictionary of marine insurance,

- Wetherby & Co. Ltd. Gamlen E.D & Francis H 1991, Fire insurance: theory and practice, Buckley (London).
- Jacob, Nicolas, Assuranceet Responsabilitécivil, T.II, Les Assurances, Jurisprudence General Dalloz, 1974.
- Lambert-Faivre, Y 1998, Droit des assurances, Paris, Dalloz, 10nted, no. 209, p. 168, no, 222, pp. 175-76, no. 228, pp. 178-79, no. 472-80, pp. 309- 14.
- Birds, J & Hird NJ 2001, Birds' modern insurance Law, London, 5nted, pp. 79-82.
- Brown, RH 2005, Whitherby's encyclopedic dictionary of marine insurance, Witherby & Co. Ltd. Gamlen E.D & Francis H 1991, Fire insurance: theory and practice, Buckley (London).

